

Sessio 2

Oppimisen hedelmät ja umpikujat: inhimillinen pääoma ja tiedonsiirto pitkällä 1800-luvulla

Puheenjohtaja, Matti La Mela, Aalto-yliopisto / Uppsalan yliopisto, matti.lamela@aalto.fi

Paneelissa tarkastellaan inhimillisen pääoman muotoja ja muodostumista sekä teknis-taloudellista tietoa ja sen liikkumista pitkällä 1800-luvulla. Tarkoituksena on ymmärtää, millä tavoin 1800-luvulla laajentunut koulutusjärjestelmä sekä oppimista ja tiedon leviämistä tukevat instituutiot kuten patentit vaikuttivat inhimillisen pääoman muodostumiseen ja määrittelyyn. Toisaalta pohditaan, kuinka nämä uudet (tai puutteelliset) instituutiot ja inhimillisen pääoman muodot lisäsivät tai estivät teknis-taloudellisen tiedon siirtymistä, omaksumista ja hyödyntämistä yhteiskunnassa.

Esitelmät

1) Modernisoituva inhimillinen pääoma. Koulutuksen ja professioiden yhteiskunnallinen muutos Suomessa pitkällä 1800-luvulla

Heli Valtonen, Jyväskylän yliopiston, Historian ja etnologian laitos,
heli.valtonen@ju.fi

Koulutuksessa tapahtui Suomessa 1800-luvulla muutos esimodernista, hajanaisesta ja vain osan väestöä kattavasta koulutusjärjestelmästä kohti keskitettyä ja ammattimaisesti johdettua, valvottua ja aiempaa merkittävästi laajempaa koulutusjärjestelmää. Samanaikaisesti professioiden kenttä laajeni ja professiot saivat uusia, moderniksi luonnehdittavia asiantuntijuutta korostavia piirteitä. Esitys käsittelee näiden muutosten vaikutusta inhimillisen pääoman ilmenemismuotoihin, vaikutuksiin ja merkitykseen Suomessa 1700- ja 1800-luvun taitteesta 1900-luvun alkuvuosikymmenille.

2) Inhimillisen pääoman muodostuminen ja tiedon liikkuminen Suomessa

*Jari Eloranta, Olli Turunen, Helsingin yliopisto, jari.eloranta@helsinki.fi,
oli.turunen@helsinki.fi*

Taloushistoria on osoittanut jälkeenjääneiden talouksien voivan kasvaa kehittyneitä nopeammin. Hyödyntääkseen uutta teknologia kiinniottavilla mailla on oltava riittävä koulutuksellinen ja tieteellinen infrastruktuuri. Koska sekä moderni talouskasvu että laaja, inklusiivinen koulutusjärjestelmä olivat Suomessa myöhäisiä ilmiöitä, esittelemme tutkimushanketta, jossa muodostamme tarkemman kuvan siitä, millaisin inhimillisin resurssein (ja investoinnein) Suomi otti vastaan teollisen transition kaksi ensimmäistä aaltoa.

Kysymme a) milloin ymmärrys koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tärkeydestä taloudelle rantautui taloudelliseen ja poliittiseen keskusteluun Suomessa. Vaikka Teknillinen reaalikoulu perustettiin Helsinkiin 1849 vain pari vuosikymmentä Ruotsin tekniikan koulujen jälkeen, kattavaa kansakoulua odotettiin seuraavalle vuosisadalle, lähes vuosisata liian kauan. b) Millaisen vajeen poliittisen tahdon ja mahdollisuuksien puute aiheutti suomalaisten koulutukseen ja osaamiseen eli inhimilliseen pääomaan suhteessa pohjoiseurooppalaiseen, toisaalta itäeurooppalaiseen kehitykseen? Mikäli vaje oli merkittävä, c) kuinka Suomessa kyettiin toimimaan puutteellisen tutkimus- ja koulutusjärjestelmän kanssa? Millaisia kanavia pitkin käytännöllinen, ennen kaikkea preskriptiivinen tieto levisi, kun teoreettisen että propositionaalisen tiedon instituutiot toimivat vaatimattomalla tasolla?

3) Talouskriisien käsittäminen pohjoismaisissa taloustieteellisissä yhdistyksissä ennen ensimmäistä maailmansotaa

Heikki Mikkonen, Tampereen yliopisto, heikki.mikkonen@tuni.fi

Wienin pörssin romahtaminen vuonna 1873 käynnisti pitkäkestoisen talouskriisin, jonka vaikutukset olivat globaaleja. Kriisin syyt ja seuraukset ovat olleet heti sen ensivuosisista lähtien pitkäkestoinen tieteellisen keskustelun kohde. Suurin osa myöhemmistä analyyseista on kuitenkin perustunut erilaisiin työkaluihin ja käsitteisiin, joita kriisin varsinaisesti kokeneet henkilöt käyttivät. Kun vuoden 1873 talouskriisi iski Pohjoismaihin, taloustieteilijöillä ei ollut käytössään luotettavaa (tilasto)tietoa verotulojen, työllisyyden tai kokonaistuotannon muutoksista. Talouden suhdanteita ei ymmärretty bruttokansantuotteen kvartaalimuutoksina; sen sijaan kriisejä pyrittiin selittämään aikakauden empiirisillä ja teoreettisilla määritelmillä.

Esitelmässä tarkastellaan, miten talouskriisit käsitettiin suomalaisissa ja ruotsalaisissa taloustieteellisissä yhdistyksissä vuoden 1873 kriisistä ensimmäiseen maailmansotaan asti. Lähdeaineistona käytetään yhdistysten painettuja julkaisuja. 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun taloustieteelliset yhdistykset eivät olleet yksinomaan taloustieteilijöiden keskustelukerhoja: lähdeaineiston avulla on mahdollista analysoida myös poliitikkojen, virkamiesten ja liike-elämän edustajien käsityksiä. Esitelmä liikkuu kahdella epistemologisella tasolla: tarkoituksena on ensin pyrkiä selittämään, mitä talouskriiseistä oli mahdollista tietää ennen ensimmäistä maailmansotaa; lisäksi on syytä kysyä, miten tietoa oli mahdollista käyttää.

Esitelmä nostaa esiin henkilöitä ja käsityksiä, jotka ovat jääneet perinteisen taloustieteen historian kirjoituksen kaanonin ulkopuolelle. Se esittelee myöhemmin syrjäytettyjä mutta aikakautenaan selitysvoimaisiksi käsitettyjä teoreettisia ja empiirisiä tapoja selittää talouskriisejä. Esitelmä tarjoaa talouskriisien analyysin kautta näkökulmia kriisien, epäonnistumisten ja tieteen häviäjien historiaan.

4) Hylätyt patentit 1800-luvun lopulla: teollisuuspolitiikkaa, kopioita vai liian huimia ideoita?

Matti La Mela, Aalto-yliopisto / Uppsalan yliopisto, matti.lamela@aalto.fi

Patentit ovat yksi väylä uuden teknisen tiedon siirtämiseksi ja julkistamiseksi. Kansalliset patenttijärjestelmät kehittyivät 1800-luvun toisella puoliskolla ja muodostivat globaalin tiedonvälityksen ja -suojausten verkoston. Samalla syntyivät käytännöt, joiden perusteella patenttisuojia saatettiin jättää myöntämättä. Tässä esityksessä pureudutaan Suomessa hylättyjen patenttihakemusten kokonaisuuteen, joka avaa kansainvälisestäkin ainutlaatuisen tarkasteluikkunan tekniikan alan osaamisen ja teollisuuspolitiikan marginaaliin. Keiden patentit hylättiin? Miksi jotkut hakijat hylättiin kerta toisensa jälkeen? Mitä hylkäykset kertovat teknisestä osaamisesta, patenttijärjestelmän kehityksestä ja teollisuuspoliittisista suuntaviivoista Suomessa?